

Kimlik, Güç ve Dış Politika: 1912-13 Yıllarında Rusya'nın Balkan Politikası Üzerine Bir Analiz

Identity, Power and Foreign Policy: An Analysis on Russian Balkan Policy from 1912 to 1913

Hakkı Büyükbaş¹

Özet

Devletlerin uyguladıkları dış politikaların “kimlik” yaklaşımı çerçevesinde incelenmesi son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplini egemen bir teorik model olarak ‘Yapısal Realizm’in dış politika analizlerini tıkayan/kısırlaştırıcı bir yönünün olduğu düşünülmektedir. Bu teorinin aksine, “İnşacılık Ekolü” bağlamında “ulusal kimlik” esaslı dış politika analizlerinin yapılması daha verimli sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu nedenle “kimlik” eksenli dış politika analizleri kısa sürede Uluslararası İlişkiler disiplini tarafından benimsenmiş ve bu alandaki uzmanlar arasında bir analiz modeli olarak kısa sürede geniş bir kabul görmüştür. Bu çalışmada, ulusal / devlet kimliğinin dış politika çıktılarını etkilediği tezi bağlamında, şimdiye kadar ihmal edilen 1912-13 yıllarında Balkan gelişmeleri çerçevesinde Rusya'nın izlemiş olduğu Balkan politikasını analiz etmek amacıyla söz konusu modelden yararlanılmıştır. Çalışmada bu modelin dış politika analizini zenginleştirici, daha da açıklayıcı, teorik ve kavramsal bir çerçeve sunduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Rusya, Dış Politika, Balkan Savaşları (1912-13).

¹ Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi
hakkibuyukbas@erciyes.edu.tr

Bu çalışmanın taslak halini Sn. Doç. Dr. Seyfi Say, İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve bir anonim eleştirmen okuyup eleştirmişlerdir. Eleştiri ve tavsiyeleri yazının daha okunaklı ve anlaşılır olmasını sağlamıştır. Kendilerine çok teşekkür ederim.

Abstract

Examining foreign policies of states from an angle of identity has recently become a widely shared approach. Structural realism, the dominant theoretical model in international relations, is thought to have an aspect of blocking/impoverishing analyses of foreign policies. For this reason, now it is widely shared that analyses of foreign policies within the base of national identities in the context of constructivism school are more fruitful. Therefore, the approach of analyzing foreign policies on the base of identity was quickly taken up seriously by the discipline of international relations and was widely adopted by experts of this discipline as an analytical model. Based on the thesis that nation/state identity influences foreign policy outcomes, this paper tries to apply this model to account for the Balkan policies of Russia that she followed during the period of 1912-13 as reaction to political developments in the Balkans, a subject matter that has been ignored so far. The paper tries to show that this analytical model is enriching foreign policy analysis and that it offers a better explanatory set of theoretical and conceptual framework.

Keywords: *Identity, Russia, Foreign Policy, Balkan Wars (1912-13).*

Giriş

Balkan Savaşları, yüzüncü yılı münasebetiyle çeşitli biçimlerde ele alınıp değerlendirilmiş; ancak, Türk Uluslararası İlişkiler disiplinde bu konuya yeteri kadar ilgi gösterilmemiştir². Oysaki Balkan Savaşları, ülkemiz açısından vahim sonuçlar doğurmuş olup, gerek günümüz Balkan siyasetinde, gerekse Türk toplumundaki etkilerini çeşitli şekillerde sürdürmektedir. Bir başka ifadeyle Balkan Savaşları, üzerinden yüz yıl geçmiş olmasına rağmen, “geçmiş tarihi bir olay” olmamış, sonuçları itibariyle günümüz siyaset ve hayatını da biçimlendirmeye devam etmiştir. Diğer yandan, Osmanlı Devleti ilk “büyük felaketini” bu savaşlarda yaşamıştır. Bu felakette Rusya’nın belirleyici rolü olmuştur. Ayrıca Rusya, XX. Yüzyılın başlarında olduğu gibi günümüzde de Türkiye’yi ve Türk dış politikasını etkileyen başlıca unsurlardan biri olarak önemini sürdürmüştür. Dolayısıyla bu durum, 1912-13 Balkan Savaşları esnasında Rusya’nın Balkan politikasını inceleme gibi bir zorunluluk doğurmuştur. Balkanlar, jeo-stratejik önemi dolayısıyla, Türk-Rus uyuşmazlık ve çelişkinin çatışmaya dönüştüğü ve en kanlı savaşların yaşandığı bir bölge olmuştur. Balkanlar, Osmanlı dünya siyasetinin temel dayanaklarından birini oluşturduğu gibi, aynı zamanda Rusya’nın da sürekli ilgisini çeken bir bölge özelliğine sahip olmuştur. Balkanlar, tarihsel Doğu-Batı çatışmasının gerçekleştiği önemli bir bölge, aynı zamanda iki tarafın da karşı karşıya geldiği bir cephe olmaya devam etmiştir.

Söz konusu dönemde Balkanlar, Rus dış politikası, ulusal kimliği ve çıkarları açısından ne anlam ifade etmekteydi? Ulusal kimlik bağlamında Rusya’nın bölgeye ilgisinin temel dinamikleri nelerdi? 1912-13 Balkan Savaşları Rusya’nın genel dünya siyaseti açısından nasıl bir önem arz etmekteydi? Balkan Savaşları öncesinde ve bu savaşlar süresince Rus diplomasisi nasıl bir seyir izlemişti? Bölgede güçler dengesi nasıldı ve Rusya’nın Balkan politikasını ne ölçüde etkilemişti? Bu ve benzeri soruların aydınlığa kavuşturulabilmesi için, 1912-13 yıllarında Rusya’nın Balkan politikasının “kimlik ve çıkar” bağlamında analiz edilmesi ve irdelenmesi, çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

2 Burada, tek istisna olarak, Prof. Dr. Mustafa Türkeş’in gayretleriyle yapılan Balkan çalışmalarının Türk Uluslararası İlişkiler disiplinde önemli bir aşamaya ulaştığı kaydetmek gerekmektedir. Sn. Türkeş, Uluslararası İlişkiler bağlamında Balkan Savaşları 100. Yıl dönümü münasebetiyle ODTÜ bünyesinde Mayıs 2013 tarihinde bilimsel bir konferans hazırlamıştır.

Bu hususların tartışılması, Rus dış politikasının ülkemizde daha iyi anlaşılması açısından faydalar sağlayacağı gibi, Türk Uluslararası İlişkiler disiplininin ilgi alanının genişletilmesine de yardımcı olacaktır. Zira Türk Uluslararası İlişkiler uzmanları, teori ve kavramsal çerçeveyi Batı'dan ödünç aldıkları gibi, inceleme konularını ve örnek olay analizlerini de, kendi tarihi deneyimlerimizden değil, Batılı uzmanların ilgilerine göre ve Batılı bir perspektiften seçmektedirler. Ancak bu şekilde “bilimsel çalışma yapılabileceği kanaatini taşımaktadırlar (Yalçınkaya, 2009; Acharya 2007: 427-438). Bu çalışma, belirtilen söz konusu eksikliklerin giderilmesine ve yukarıda ortaya konulan soruların aydınlatılmasına katkı sağlamak amacıyla kaleme alınmıştır.

Genel Teorik Çerçeve: Realizmin Açmazları ve Ulusal Kimlik Yaklaşımı

Uluslararası İlişkiler disiplininde Realizmin yarım asrı aşan egemenliğini sürdürmesiyle birlikte, son yıllarda dış politika analizindeki kimlik yaklaşımı, önemli bir teorik açılım ortaya koymaktadır. Konumuzun teorik düzeyde aydınlatılması amacıyla, uluslararası politika ve dış politika analizinde sıkça başvurulan Realizm kısaca ele alındıktan sonra, bu teorinin sınır ve açmazları ortaya konulacaktır. Daha sonra “İnşacılık Ekolü” bağlamında kimlik-dış politika etkileşimine kısaca değinilerek, 1912-1913 yıllarında Rusya'nın Balkan politikasının aydınlatılmasında kimlik yaklaşımı daha elverişli kavramsal ve analitik bir çerçeve sunduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Konumuzun aydınlatılmasına isabetli bir inceleme modeli sunmadıklarını düşündüğümüzden, diğer teorik yaklaşımlara ve bunların tartışılmasına imkânlarımızın sınırlı olması dolayısıyla yer verilmemiştir (Efegil, 2012).

Güç ve Dış Politika: Geleneksel Realist Yaklaşım ve Açmazları

Uluslararası İlişkiler disiplininin ana akımı (main stream) sayılan, Realizm'in yeniden üretilmesiyle oluşturulan pozitivist yönetime dayalı Yapısal Realizm, ulusal çıkarların sistemik olarak belirlenmiş, dolayısıyla dışsal (exogenous) olarak verili olduğunu iddia etmiştir. Bu durumun ise uluslararası sistemin (anarşik) yapısından kaynaklandığını ileri sürmüştür. Buna göre uluslararası sistemde devletler eşit statüye sahiptir, ancak sahip oldukları kapasite, yetenek/denetleyebildikleri güç veya güç kaynakları dolayısıyla farklılaşmışlardır. Dolayısıyla uluslararası sistemde bir değişim

yoktur/olamaz ve devletlerin güçlerindeki eksilme ya da artma, sistemin yapısını değiştirmemektedir. Uluslararası sistem, düzenin olmamasından dolayı, oldukça tehlikeli bir ortamdır ve her bir devlet, bu ortamda varlığını ve güvenliğini ancak “kendine-yardım” ilkesi çerçevesinde, “kendi başının çaresine bakarak” sağlayabilir. Aksi takdirde her an bir başka devlet tarafından “yutulmak” riski ile karşı karşıyadır. “Yutulmamak” içinse uluslararası sistemde her bir devlet, varlık ve güvenliğini teminat altına almak amacıyla “uyanık” ve “dikkatli” olmalı; her an etrafını kollayarak, ulusal gücünü sürekli artırmalıdır. Bu arayış ve mücadele, uluslararası sistemde daha güçlü ve kendini tehdit edebilecek bir başka devlet kalmayınca kadar devam edecektir. Şu halde, uluslararası politika bir güç mücadelesinden ibarettir. Rasyonel olan devlet bunu bilmekte ve buna göre davranmaktadır. Bu böyledir; bir değişim mümkün değildir. Şu halde bir devletin dış politikası, varlığını emniyet altına almak ve aynı zamanda gücünü artırma çabasından başka bir şey değildir. Bu durumu uluslararası sistemin yapısı koşturmuştur.

Uluslararası İlişkiler teorisinde yarım asrı aşan bir süredir egemenliğini sürdüren ve yukarıda kısaca temel varsayımları sunulan Realizm/ Yapısal Realizm, son yıllarda Toplumsal İnşacılık Ekolü (social constructivism) tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Toplumsal İnşacılık Ekolü, Gorbaçov yönetimindeki Sovyetler Birliği dış politikasında meydana gelen değişimlerden hareketle, Yapısal Realizmin devletlerin kimliklerindeki değişimin dış politikaya olan yansımaları açıklamakta yetersiz kaldığını güçlü bir şekilde ileri sürmüştür; alternatif veya tamamlayıcı tarzda (yeni) bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Kimlik - Dış Politika Etkileşimi: Sosyolojik Yaklaşım

Uluslararası İlişkiler akademik kamuoyunda bir hayli yankı bulan Toplumsal İnşacılık ekolü teorik müktesebatını, komşu disiplin olan sosyolojiden, özellikle toplumsal değişimi açıklayan yaklaşımlardan esinlenerek oluşturmuştur. Buna göre devletler, karşılıklı etkileşim sürecinde bulunmakta ve bu süreçte “ben ve öteki” kimliklerini oluşturmaktadırlar. “Ben” ve “öteki”, etkileşim sürecinde kendilerini sürekli yeniden üretmektedir. “Ben” ve “öteki” algısı dinamik biçimde yenilenmektedir. Bu süreçte devletler ulusal çıkarlarını yeniden tanımlayarak, dış politikalarını oluşturmakta ve böylece dış politikada değişim mümkün olabilmektedir. Toplumsal

İnşacılık, güç gibi maddi unsurlardan çok -ancak bunların önemini yadsımadan- değerler, fikirler, tarihi süreç içerisinde oluşan ve sürekli evrilen kolektif hafıza, kültür ve dolayısıyla maddi olmayan unsurlar ve kimliklerin oluşturucu gücü üzerine odaklanmıştır (Hopf, 1998:175). Kimlikler, oluşturucu unsurdur ve kimliğimiz çerçevesinde çıkarlarımızın ne olduğunu bilmekteyiz. Ancak çıkarlarımızın ne olduğunu tanımladıktan sonra dış politika eylemi söz konusu olabilmektedir. Realizmin iddia ettiği gibi, çıkarlar objektif olarak verili bir durum değil, toplumsal etkileşim sürecinde oluşmaktadır (Wendt, 1999: 231 ve 235-37). Dolayısıyla İnşacılar da, Realistler kadar güç unsurunun önemli olduğunu düşünmektedir.

İnşacılar, kendi aralarında oldukça farklılaşmalarına rağmen, devletin çıkar arayışını daha çok tarihsel, kültürel ve toplumsal etkileşim sonucunda biçimlenen karmaşık bir süreç olarak görürler. Bir devlet teorisi olmamasına karşın, devlet anlayışı, nispi olarak, devletin toplumdan bağımsız bir varlık ve yapı olduğu, dışarıdan onu biçimlendirip dönüştürebildiği kabulü Realizme içkindir. Bu nedenle geniş toplumsal kesimi içeren bir yaklaşım yerine, sadece siyasi seçkinlerin temel aktörler olduğu varsayımından hareketle temel tezler geliştirilmiştir. Oysaki Sosyal İnşacılıkta, Realizmin aksine, toplum, devlete öncelenmektedir. Zira devletin kendisi de belli kültürel fikirler ve tasavvurların sonucu toplumsal bir inşa olarak vücut bulmaktadır. Dış politika, toplumda uzun ve belli bir zaman sürecinde oluşan ve sürekli değişim içinde bulunan söylemlerin, toplum veya dış politika seçkinlerine yansımalarıdır. Bir başka ifadeyle, sosyolojik-kültürel unsurlar, dış politikada seçilen amaçları, araçları ve uygulama biçimlerini belirlemekte veya en azından etkilemektedir. Bu söylemler / egemen sosyo-kültürel unsurlar, dış politika konularında seçkinlerin kanaatlerini ve çıkar tanımlamalarını sürekli olarak yeniden üretmekte ve biçimlendirmektedir. Şunu da ilave etmek gerekir ki, önemli dış politika olayları da, ulusal kimliğin inşasında rol oynamaktadır (Prizel, 1998: 8). Dolayısıyla ulusal kimlik - dış politika ilişkisi tek yönlü ve deterministik değil, çift yönlü olmaktadır. Örneğin Türkiye'nin Kıbrıs politikası ve Kıbrıs gelişmelerinin Türk ulusal kimliği üzerindeki etkisi bu bağlamda değerlendirilebilir (Ereker, 2010: 61).

İnşacı anlamda dış politika, ulus tarafından paylaşılan ortak değerler ve anlayışa, ortak bir ulusal kimliğe dayanmaktadır. İlgili

devlet ancak bu ortak değerler ve anlayışın oluşturduğu ulusal kimliğe yaslanarak, uluslararası ortamda kendi yerini, dost ve düşmanını, ulusal çıkarlarını veya ulusal ihtiras veya hedeflerini tayin edebilmektedir³. Bunlar tarihin bir ürünü olduğu gibi; ulusal tarih kavrayışı, ulusal efsaneler ve tüm bunların sonucu olan ulusal kimlik, aynı zamanda toplumlararası ilişkilerde edinilen yere göre yeniden üretilip biçimlendirilmektedir. Dolayısıyla ulusal kimlik, tarihi süreç içerisinde biçimlenmekte ve olgunlaşmaktadır. Ulusal çıkarın ne olduğu da tarihi süreçte ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ulusal kimlik oluşturma sürecine tüm toplum üyeleri katıldığı gibi, toplumda belli bir toplumsal kesitin kendini genel anlayışa kabul ettirmesiyle de biçimlendirilebilmektedir.

Kısaca ulusal kimlik, ulusal deneyimlerle, iç ve dış faktörlerin amalgamı olarak belli bir olgunluğa ulaşmaktadır. Siyasi seçkinler söz konusu ulusal deneyimleri yorumlayıp iç ve dış politika tutumlarını geliştirmekte ve uygulamaktadırlar (Valerie, 2005; Hill, C. ve Wallace, W., 1996). Bir başka ifadeyle, devlet kimliği ulusal ve uluslararası olmak üzere iki ayrı düzlemde evirilmekte ve birbirlerini etkileyerek gelişmektedir (Rae, 2002: 2-6). Dolayısıyla, Realist gelenekte egemen olan dış politika anlayışına –ki her devletin iç politikadan özerk ve bağımsız bir dış politikası vardır-, İnşacılar rastlanılmamaktadır. Buna göre, her hangi bir devletin kimliği ulusal ve uluslararası düzeyde oluşmakta ve tarih içinde her bir düzeyde değişim geçirip evirildiği gibi, her iki düzey birbirleri ile de etkileşim içinde bir bütünsel kimliğin içe veya dışa yansımaları olarak iki boyutta tezahür etmektedir. Devlet kimliğinin ulusal düzlemde seyreden boyutu, ulusal çapta mevcut olan sosyolojik-kültürel değer ve fikirlere, daha geniş anlamda toplumsal sisteme karşılık gelirken, uluslararası boyutu uluslararası çevreye, devletler sistemine yönelik olmaktadır. Dolayısıyla devlet hem ulusal hem de uluslararası düzeyde operasyonel durumdayken, kimlik birliği içerisinde eylemde bulunmaktadır (Kowert, 1994: 1). Ayrıca, iç ve dış politika keskin ayırımı, Realizmle sınırlı kalmakta, İnşacılık Ekolünde yer bulamamaktadır. Şu halde Realizmde olduğu gibi, ulusal kimlikte çift yönlü bir oluşum söz konusu değildir.

Ulusal kimliğin konumuz bağlamında en önemli bileşeni, siyasi kültür olmaktadır. Siyasi toplum, belli değerler ve fikirler çerçevesinde ülke siyasetini etkilemekte ve öncelikleri belirlemektedir. Siyaset

³ Hemen burada, AK Parti Hükümeti'nin 2023 yılı hedef ve programlarını zikredebiliriz.

yapımcılar ise toplumun siyasi kültürel unsurlarını ihtiva eden bir takım değer ve fikirleri, kendi süzgeçlerinden geçirerek dış politika gerçekliğini algılamakta, değerlendirmekte ve somut davranışlara dönüştürmektedirler. Dolayısıyla siyasi seçkinler, toplumsal değer veya kültürün bir taşıyıcısı, ulusal kimliğin müşahhaslaşması anlamına gelmektedir. Söz konusu değerler ve fikirler, dış politika davranışlarını üretmekte veya anlam vermektedir. Toplumsal kültür, değer ve söyleme dayanan dış politika, toplumsal meşruiyeti sağlamış demektir. Etkili ve sürdürülebilir bir dış politika ise toplumsal desteğe bağımlıdır. Böylece dış politika, meşru bir zemine dayanmış olmaktadır.

Gorbaçov'un Sovyetler Birliği dış politikasında getirdiği değişimin, İnşacılık Ekolü tarafından belli bir tanıma ve toplumsal söylemin değişim sürecinin sonucu olarak açıklanması, dış politika analizinde yaşanan yukarıda sözü edilen tıkanıklığa bir çözüm olarak düşünülmüş ve ilgili akademik camia tarafından yeni bir açılım imkânı sunması dolayısıyla yaygın bir kabul görmüştür. Zira Yapısal Realizm, daha çok Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu uluslararası düzenin veya status quo'nun bilimsel olarak açıklanması üzerine yoğunlaşmış ve bunu da önemli ölçüde başarmıştır. Ancak Yapısal Realizm uluslararası politikada değişim sorununun açıklanmasına imkân vermeyen bir yapı arz etmektedir. İnşacılık ekolünün kimlik sorununu; ulusal çıkar, dış politika ve dış politikada öncelik hiyerarşisini tanımlayan temel öge olarak merkeze alması, Uluslararası İlişkilerde yaşanan teorik kısırlaşmanın aşılmasına katkı sağlamıştır. Buna göre ulusal kimlik – dış politika etkileşimi bağlamında uluslararası politikada yaşanan köklü değişimleri açıklama kabiliyeti ile İnşacılık ekolü yerleşik ekollerin yanında kendisine geniş bir yer açmayı başarmıştır. İnşacılık ekolüne göre, devlet bir sosyal ilişkiler yumağıdır ve her an değişim, dönüşüm içindedir. Herhangi bir devlet, diğer devletler ile etkileşim sürecinde belli bir siyasi sosyalleşme süreci yaşayarak, öğrenerek davranışlarını değiştirebilmektedir. Böylece zamanla ulusal kimlikte değişimin mümkün olabileceği ve buna bağlı olarak ulusal çıkar algılaması, tanımlaması değişerek dış politikanın da farklılaşabileceği açıklaması, kısa sürede akademik çevrelerde yankı bulmuş ve yaygınlaşmıştır. Yapısal Realizmin egemenliği dolayısıyla dış politika analizlerinde meydana gelen söz konusu tıkanıklığın aşılması çabaları, İnşacılık ekolünün yaygınlaşmasına da zaten

zemin hazırlamış bulunuyordu (Hudson, 2005: 1-30).

Bu bağlamda toplum-kimlik ilişkisini belli açılardan irdeleyen sosyolojik yaklaşımlar, Uluslararası İlişkiler disipliniinde yeni bir main stream olarak yerini almıştır (Bloom, 1990). Uluslararası İlişkiler Teorisi böylece, sosyolojik yaklaşımın çözümleyici gücüyle, kendisini yenileme sürecine girmiş, yeni bir dinamizm ve ivme kazanmıştır (Adler, 1997: 333). Yukarıda kimlik – dış politika etkileşimi, genel hatlarıyla ortaya konulduktan sonra, aşağıda Rusya'nın söz konusu dönemde ulusal kolektif kimliği, ben ve öteki algılaması aydınlatılacaktır. Böylece konumuzun anlaşılması için teorik çerçeve tamamlanmış olacaktır.

Rusya'nın Ulusal Kimliği

Rus ulusal kimliği üzerine çalışan araştırmacılar, konunun güçlüklerine dikkat çekmektedirler. Rus araştırmacı ve aydınları arasında da bu konuda birlikten söz etmek mümkün gözükmemektedir (Ely, 2002; Clunan, 2009). Örneğin ünlü edebiyatçı ve düşünür Aleksander Soljenitsin Rus kimliğini kan bağı, soy birliği veya ülke coğrafyası ile değil, maneviyat ve belli bir ortak bilinçle tanımlamak gerektiğini ileri sürmektedir. Konu üzerinde çalışan Rus araştırmacı Tatyana Tolstaya ise bir “Rus Kimliği” yerine, “Kimlikleri”nden söz etmenin isabetli olacağını ifade etmektedir (Prizel, 1998: 11). Rusya'nın sürekli değişen sınırları dolayısıyla belli bir coğrafi bölge ile de tanımlanması mümkün gözükmemektedir. Tüm bu sorunlara rağmen, XIX. yüzyılda belli bir olgunluğa ulaşan ve etkisini XX. yüzyılın başlarında da gösteren bir Rus kimliğinden söz etmek mümkündür. Rus kimliğini oluşturan önemli unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

i) Rusya, Hıristiyan bir Batı devletidir. Bu Rus kimliğinin temel unsurudur. Bu yönüyle Rusya tüm Batı dünyası ile aynı (üst) kimliği paylaşmaktadır. Ancak Rusya, Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine bağlıdır. Bu yönüyle diğer Batı millet ve devletlerinden farklıdır. Rusya, kendisini, “Üçüncü Roma” ve “Bizans'ın doğal varisi” saymaktadır ve bu kimliğine sadakatle bağlıdır. Bu kimliği dolayısıyla Rusya, Osmanlı egemenliğinde bulunan Doğu Kilisesine bağlı Hıristiyan tebaa'nın doğal “koruyucu ve kollayıcısı” olduğunu 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Osmanlı Sarayı'na kabul ettirmiştir. Rusya her fırsatta yeni antlaşmalarla bu kimliğine dayanarak Osmanlı Devleti'nde etkisini genişletmiştir (Naff, 1985; Duncan, 2000).

ii) Slavlık, Rusya'nın ulusal kimliğinin bir diğer temel bileşenidir. Orta Avrupa ve Balkan milletleri ile bu kimlik sayesinde soy bağı ve akrabalık kurmuştur. Bu kimliği ile Osmanlı karşısında Batı savunmasını üstlenebilmiş ve aynı zamanda Hıristiyan olan Avusturya-Macaristan'a karşı bir rakip olarak kendi önem ve vazgeçilemezliğini ileri sürebilmiştir. XIX. ve XX. yüzyılın başlarında Pan-Slavizm Rusya'nın Balkan politikasını biçimlendiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Rusya, bu kimliğinden hareketle Balkanlarda, hem Osmanlılara hem de Avusturya-Macaristan / Pan-Cermenizme karşı etkili bir politika yürütmüştür (Kohn, 1960; Lavrin, 1962).

iii) Uzun yıllar Altınordu Devleti egemenliği, denetim ve gözetimi altında yaşamak, Rusya'nın ulusal kültür, kolektif hafıza ve değerlerinde derin izler bırakmıştır. Rusya bunu kimliğinin bir parçası olarak kabul etmiş ve yaşatmıştır. Ayrıca Rusya Avrupa'dan Asya'nın içlerine kadar karadan ulaşılabilir jeopolitik konuma sahiptir. Bu yönüyle Rusya Batı dünyası için ayrı bir önem taşımaktadır. Buradan hareketle Rus siyasal kültüründe günümüze kadar devam eden kendine özgü bir jeopolitik kimlik oluşmuştur. Altın Ordu'nun dağılması sonucu oluşan güçleri, özellikle Kazan ve Astrahan gibi doğu devletlerini, erken dönemlerde işgal ederek, topraklarına katması, Ruslaştırması ve Hıristiyanlaştırması ile Rusya, diğer Batı devletlerinden ayrı bir Jeopolitik kimliğe sahip olmuştur. Doğu ile ortak sınırı paylaşan yegâne Batılı büyük güçtür. Bu yönüyle Rusya, Batı adına Doğu karşısında bir cephe, ileri karakol, bir emperyal devlet olma özellik ve şansına sahiptir. Rusya bu kimliğini diğer Batılı büyük güçlere nazaran nispeten daha erken dönemlerde kazanmıştır. Bu kazanım Rusya'ya diğerleri gibi "sıradan" bir Batı devleti olma özelliğinin ötesinde, Batı dünya egemenliği ve sonuçlarından ayrıcalıklı bir şekilde yararlanma imkânı sunacaktır (Geraci, 2001; Jersild, 2002).

Söz konusu dönemde, XX. yüzyılın başlarında Rusya, öncelikle kendisini "Büyük Güç" olarak tanımlamakta ve ilişkilerini bu çerçevede sürdürmekte ve sürdürülmesini beklemektedir. İkinci olarak, Realizmin ileri sürdüğü gibi uluslararası politikayı Hobbesyen bir ortam olarak görmekte ve buna göre bir siyaset izlemektedir. I. Petro'dan beri, Batı Avrupa ile kendisi arasında toplumsal-siyasal örgütlenme bakımından ve ekonomik-teknolojik açıdan bir uçurum olduğunu düşünmekte ve bu farklılığın aşılması

gerektiğine inanmaktadır. Dolayısıyla Rusya, Batı (Avrupa)'yı model almalı; buna göre kendini yeniden biçimlendirmeli ve ancak kendi ulusal özelliklerini de korumalıdır. Rus dış politika kimliği açısından bu farklılığın nasıl aşılabileceği, tartışmalı bir nokta olmuştur. Bu bağlamda, son olarak, hangi ölçüde Batı Avrupalı devletlerle işbirliği yapılabileceği ve hangi ölçüde bağımsız hareket edilerek bir dünya siyaseti geliştirilebileceği önemli bir husus olarak sürekli tartışılmıştır. Bununla beraber, Rusya XIX. yüzyıl boyunca diğer Batı devletlerinden bağımsız bir dünya siyaseti geliştirebileceği inancıyla sürekli bir deneme, rekabet çatışması ve çekişmesi içinde olmuştur (Tsygankov, 2010: 63-686), ta ki 1905 Japon yenilgisine kadar. 1905'de Japonya ile girdiği savaşta ağır bir yenilgi alan Rusya, aynı zamanda iç ihtilal sonucu büyük sarsıntı geçirmiş ve nihayetinde 1907 müzakereleriyle İngiltere'nin dünya siyaseti çizgisine yaklaşmıştır. Çalışmamıza konu olan dönemde Rus Balkan politikası bu genel çerçevede dâhilinde sürdürülmüştür.

Rusya'nın Balkan Politikası

Rus Balkan politikasının amaçları, süreçleri ve söz konusu amaçlarına ulaşmak için ne gibi araçlar kullandığı çalışma boyunca açıklanmaya çalışılacaktır. Rusya'nın, söz konusu dönemde, Balkanlarda bir güç politikası izlediği, gücünü ve nüfuzunu artırmaya çalıştığı; Osmanlı ve Avusturya-Macaristan devletlerinin bölgedeki varlık, nüfuz ve güçlerini kırarak, kendi çıkarlarına uygun, Balkan devletlerinden müteşekkil bir bölgesel düzen kurmak istediği; bu hedeflerine ulaşmak için başlıca araç olarak diplomasiyi kullandığı tezi, çalışmamıza yön vermiştir.

Bölgedeki gelişmeler ve özellikle Balkan savaşları karşısında Rusya'nın takınmış olduğu tutumların irdelenmesine dayanan bu çalışmada, konumuzun anlaşılmasına katkı sağladığı ölçüde, büyük güçlerin Balkanlardaki gelişmelerde oynadıkları rollere de değinilecektir. Çalışmada betimleyici-yorumlayıcı ve ampirik-analitik yöntemlere sadık kalınmıştır. Çalışmanın oluşturulmasında, birincil kaynaklardan olduğu gibi, ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır. Yeri geldikçe bu kaynaklara atıf yapılmıştır.

Konunun Önemi ve Sorunsallaştırılması

Rusya'nın 1912-13 yıllarında takip ettiği Balkan politikası, İstanbul ve Boğazlar üzerinde tam denetim kurma amacı çerçevesinde

biçimlenmiştir (Bobroff, 2000). Balkanlarda bu dönemde gerçekleştirilen tüm girişim ve çabalar, belirtilen bu amaca yönelik olmuştur. Rusya, amacına ulaşmakta sıkıntıya yol açabileceği düşüncesiyle, Avusturya-Macaristan'ın bölgede genişlemesini ve ağırlık kazanmasını önleme siyaseti izlemiştir. Belirtilen siyaset çerçevesinde Rusya, Slav millet ve devletlerden müteşekkil “Balkan Birliği”ni oluşturmak için yoğun bir diplomatik çaba içine girmiştir. Bu çabasında da Rusya, başlangıçta kayda değer başarılar elde etmiştir. Balkanlardaki siyasi gelişmeleri etkileme, bölgede yeni bir güç dengesi oluşturma, bölgesel ve bölge-dışı aktörlerin tutumlarını herhangi bir biçimde sınırlandırma ve belirleme çabaları meyvesini vermiş ve Balkan Birliği'nin kurulmasında temel unsur olmuştur. Balkan devletlerinin dünya siyaset sahnesine çıkması, Balkan Birliği'nin kurulması ve Balkan Savaşlarının patlak vermesi, Rus Balkan politikası göz önüne alınmadan anlaşılabilir.

Rusya ve Türkiye'nin çıkarlarının tarihte olduğu gibi günümüzde de çatıştığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle Rusya, Doğu'da Batı'nın ileri bir karakolu olma rolünü, tarihte üstlendiği gibi, günümüzde de devam ettirmektedir. Bu iki devlet, ortak uluslararası jeo-stratejik çevreye sahip olmakla birlikte (Davutoğlu, 2001), biri Doğu'nun, diğeri ise Batı'nın yararına roller üstlenmişler ve bu nedenle sürekli bir uyuşmazlık, çekişme ve çatışma içinde olmuşlardır (Davutoğlu, 1997). Rusya'nın tarihsel rolü Asya'nın içlerine kadar Batı çıkarlarının savunuculuğunu yapmaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin gücünün ve etki alanının zayıflatılması /daraltılması, Batı çıkarları doğrultusunda Türk siyasetinin biçimlendirilmesi, Rus dünya siyasetinin temel hedeflerinden biri olmuştur. Türkiye'nin Batı yönelimi, Türk siyasetini belirlemeyi sürdüren Batı bağlantısı, önemli ölçüde Rus baskı ve tehdidi sonucu olmuştur. Yakın tarihimizde NATO'ya girişimiz de bu çerçevede gerçekleşmiştir.

Rusya, Doğu'ya karşı Batı çıkarlarının savunuculuğunu yürütmektedir. Bunu başardığı ölçüde Batı'da -Batı devletler sistemi içinde- önemli bir konum elde edeceğinin bilincindedir. Ve böylece dünya siyasetinde önemli bir rol oynayabilecektir. Tarihte Bizans'ın Doğu karşısında edindiği konuma benzer bir pozisyon elde etme isteği, Rus dış politikasına yön veren temel unsur olmuştur. Rusya'nın Batı dünya egemenliğinin yönetimine ortak olabilmesi, bu yönetimde söz sahibi olabilmesi, genel Batı çıkarlarına hangi ölçüde hizmet ettiğiyle yakından ilişkilidir. Rusya'nın, Doğu'nun

koruyucu ve kollayıcı devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nu, Avrupa'dan Asya'nın içlerine doğru geri çekilmeye zorlaması, bu çerçevede anlaşılmalıdır. Söz konusu dönemde Rusya'nın Balkan politikasını, bu genel politikanın bir uzantısı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Böylece Rusya, Batı devletler sistemi içinde önemli bir yer edinebilecek ve Batı dünya egemenliği yönetiminde bir rol üstlenebilecektir (Ragsdale 1993: 220).

Balkan Devletlerinin Ortaya Çıkması

1877-1878 yıllarında, genel olarak Bulgaristan topraklarında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı, Rusya'nın kesin zaferi ile sonuçlanmıştır. Rusya, İstanbul'un 50-60 km kadar yakınına yaklaşmayı başarmış ve bu başarısına dayanarak İstanbul ve Boğazlar üzerinde tam bir denetim kurmak istemiştir. Ne var ki, Rusya'nın, Batı devletleri arasında, söz konusu güçler dengesini köklü bir şekilde değiştirebilecek bu başarısı ve Batı dünya egemenliğinin yönetiminin paylaşılmasında çıkabilecek sorunlar, diğer Avrupa devletlerinin müdahalesine yol açmıştır. Bu nedenle savaş sonrası durumu görüşmek üzere gerçekleştirilen Berlin Kongresinde, Rus taleplerine bir sınır çizilmiştir. Bu antlaşmayla Sırbistan ve Karadağ, toprak kazanımlarının geri alınmasına rağmen, Romanya ile birlikte bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bulgaristan toprak kayıplarına rağmen geniş bir özerkliğe kavuşmuş, 1908'de de tam bağımsızlığını kazanmıştır. Bosna-Hersek'in egemenliği ise Osmanlı'da bırakılmasına rağmen, fiili olarak Avusturya-Macaristan'ın kontrolüne ve yönetimine devredilmiştir (Yavuz, 2012).

Bu Savaş'ın nedeni Rusya'nın yayılmacı emelleriydi. Akdeniz'e bir çıkış yolu arayan Rusya, Osmanlı Devleti'nin Balkan politikasını, bölgede yaşayan Bulgar ve Sırp gibi Slav kökenli milletlerin aleyhine baskıcı bir durum olarak değerlendirmiş, Hıristiyanlık (Ortodoksluk) ve Pan-Slavizm adına savaş kararı almıştır. Pan-Slavizm ideolojisiyle Slav milletlerinin koruyucu ve kollayıcısı olarak kendisine rol üreten Rusya, esasen Osmanlı üzerinden Batı dünya egemenliği yönetimini üstlenmiş olan İngiltere'nin konumuna benzer bir rol elde etmek istemektedir. Rusya, Savaş'tan önce Avusturya-Macaristan ile birlikte bölgeyi kendi nüfuz alanları olarak paylaşmıştır. Böylece Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'e sahip olurken, Rusya da Ortodoksluk ve Pan-Slavizm adına hak iddia ederek Romanya ile anlaşmış ve bu ülkeye de Güney Dobruca'nın verileceği taahhüdünde

bulunmuştur. İngiltere ile de belli bir uzlaşma sağlayan Rusya, artık Savaş'a hazır hale gelmiş ve 1877'de Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi bu savaş, Rusya'nın zaferiyle sonuçlanmıştır (Yavuz, 2012).

Görüldüğü gibi, Batı devletleri kendi aralarında Osmanlı Devleti'nin paylaşılması konusunda tam bir mutabakata varmışlardır (Kent, 1984). Sorun sadece hangi Batı devletinin ne kadar pay alacağı noktasında çıkmıştır. Bu bağlamda her ne kadar Batı tarih yazıcılığında İngiltere'nin Osmanlı toprak bütünlüğünü güvence altına aldığı kabulü oldukça yaygın olsa da gerçekte bu yanlış bir çıkarımdır. Zira İngiltere, ulusal çıkarları açısından gerekli gördüğü hallerde, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine Rusya ile kolayca uzlaşmaya varabilmektedir. İngiltere için sorun; Rusya'nın hangi ölçüde kendisiyle işbirliği yapabileceği veya gerektiğinde kendisine meydan okuyup okumayacağı ile ilgilidir.

Ayestefanos Antlaşması (Mart 1878), tarihimizde Doksan Üç Harbi olarak yer alan Osmanlı-Rus Savaşı'nı sonlandırmıştır. İngiltere'nin müdahalesi ve diğer Avrupa devletlerinin onayı ile gerçekleşen Ayestefanos Antlaşması, Berlin Antlaşması ile ikame edilmiştir. Bu Antlaşmanın gerisinde yatan temel siyasi düşünce ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun aşırı güç kaybetmesinin önlenerek, Rusya'nın dengelenmesi gereğine dayanmaktaydı (Wohlforth, 1987: 355-358). Bu da İngiltere'nin başarıyla uyguladığı tipik XIX. yüzyıl güç dengesi siyasetinden başka bir şey değildir. Zira bölgenin tek bir Slav devleti tarafından kontrol edilmesi istenmiyordu (Rastovic, 2013: 161-68). Çünkü gerçekte Avusturya-Macaristan için bir rol biçilmesi söz konusudur.

Balkan Birliği'nin Oluşturulması ve Avusturya-Macaristan

Rusya, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Balkanlarda temel ilişkileri kendi çıkarına göre biçimlendirmek için önemli girişimlerde bulunmuştur (Boeckh, 1996). Berlin Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'i işgal etmişti. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Batı devletler sisteminde yükselmek için Doğu'da bir ileri karakol, bulunması gerektiğinin bilincindeydi. Bu nedenle diğer Batılı güçlerle çekişmekten kaçınmayacak ve Balkanlarda, özellikle Bosna-Hersek üzerinde ısrarcı olacaktır. Avusturya-Macaristan, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında imzalanan

Berlin Antlaşması ile Bosna-Hersek üzerinde geniş yetki elde etmeyi başarmış bulunuyordu. Bosna-Hersek, de jure değilse bile fiili olarak Osmanlı Devleti'nden kopuyordu. Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek üzerindeki yetkisini fiili işgale ve daha sonra da 1908'de iltihaka dönüştürmüştür.

Avusturya-Macaristan, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle Bosna-Hersek üzerinde sahip olduğu hak ve yetkilerinin akamete uğramasından endişe duymuş ve bu durumu Osmanlı Devleti ile müzakere etmeye karar vermişti. II. Meşrutiyet'in ortaya çıkışı, demokratikleşme sürecini başlatmış bulunmaktaydı. Bosna-Hersek de, hukuki olarak Osmanlı Devleti'nin doğal bir parçası olması dolayısıyla, Osmanlı Meclisine, Meclis-i Mebusan'a milletvekilleri gönderebilecekti. Bu milletvekilleri, Bosna-Hersek'in statüsü ve geleceği hususunda Avusturya-Macaristan'dan farklı karar verebilirlerdi. Böyle bir ihtimali engellemek amacıyla Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'in statüsü konusunu Osmanlı Devleti ile müzakere etmiştir. Osmanlı yönetiminin ülkede artık demokratik kuralların geçerli olduğunu ve dolayısıyla Bosna-Hersek temsilcilerinin görüşlerinin önem kazandığını belirtmesi, Avusturya-Macaristan temsilcilerini memnun etmemiştir. Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti'nin karşı çıkmasına rağmen, Bosna-Hersek'i 5 Ekim 1908'de, Almanya desteğiyle, iltihak ettiğini açıklamıştır. Avrupa Devletleri karşısında yalnız kalan Osmanlı Devleti, 1909'da yapılan bir antlaşmayla yeni statüyü de jure olarak da kabullenmek durumunda kalmıştır (Çakmak, 2003: 16-20). Zira Osmanlı Devleti, Rus baskısı karşısında, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı muhtemel bir dayanak olarak görüyordu. Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bu tutumunu protesto etmiş, ancak askeri olarak engelleyememiştir. Dolayısı ile bölgede denge, Rusya aleyhine değişmiş bulunuyordu. Artık Rusya, kendi lehine bir denge oluşturmak amacıyla tek araç olarak diplomasiyi kullanmak zorundadır. Neticede Rusya, Balkanlarda diplomatik bir girişim başlatacaktır. Bu girişim çerçevesinde Rusya'nın hedefi, Balkan ülkelerini askeri bir ittifak çerçevesinde örgütleyerek askeri bir blok oluşturulmasının sağlanması şeklinde ortaya çıkmıştır (Lederer, 1962; Jelavich, 1991; Hunczak, 1974:238). Rusya'nın bu çabaları ilerleyen yıllarda meyvesini verecek ve gerçekten de 1912'ye gelindiğinde Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ kendi aralarında "Balkan Birliği"ni kurmuş olacaktırlar (Katsiadakis,

1995). Birliğin amacı ise, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da kalan topraklarını, yani Arnavutluk, Makedonya ve Trakya'yı almak olmuştur.

Rusya'nın bu dönemde Balkan politikası önemli ölçüde Slav birliği ve Ortodoks Hıristiyan hamiliği kimliği çerçevesinde biçimlenmiştir (Basil, 2005: 7-33). İlk fırsatta balkan birliği kurulmuştur. Balkan ülkelerinin bir araya gelerek birlik kurmalarını Rus diplomasisinin önemli bir başarısı olarak değerlendirmek gerekir. Aynı şekilde Mart 1912 Sırp-Bulgar Dostluk ve İttifak Antlaşması bu çerçevede, Rus diplomatik başarısını ortaya koyan diğer bir örnektir. Söz konusu bu antlaşmaya göre; Sırbistan ve Bulgaristan Osmanlı'ya karşı birlikte saldırabileceklerdir (Schurman, 2004). Ayrıca Makedonya'nın paylaşılması hususunda Rus Çarı'nın hakemliğine başvurulacaktır. Rusya Balkanlarda Türk egemenliğinin son bulmasından memnun kalmıştır. Zira böylece, Batı adına "Türklerin Asya'ya sürülmesi"ne katkı sağladığı gibi, diğer Batı devletlerine "Hıristiyanların Türk egemenliğinden kurtarılması"nda da olumlu bir rol oynadığını gösterebilecektir. Bu gelişmeler Rusya'nın, Avusturya-Macaristan ve bu ülkenin destekçisi Almanya'ya yabancılaşmasına yol açarken, İngiltere ve Fransa'ya yaklaştırmış ve sonuçta I. Dünya Savaşı'na giden ittifak ilişkisi biçimlenmeye başlamıştır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, Rusya'nın Balkan politikasının belirleyici unsurlarından en önemlisi, Almanya'nın desteklediği Avusturya-Macaristan ile savaşa girme endişesi olmuştur. Böyle bir muhtemel savaşta, Rusya'nın İngiltere'den aktif destek alamaması, ülkenin çöküşü anlamına gelebilirdi. Rusya'nın Balkan politikası bu endişe ile biçimlenmiştir.

I. Balkan Savaşı

Ekim 1912'de Karadağ askeri birliklerinin Osmanlı Devleti'ne saldırması ile I. Balkan Savaşı başlamıştır. Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan, Karadağ'ın yanında, Osmanlı Devleti'ne karşı, bu savaşa katılmışlardır. Savaş, Balkan Birliği'ni şekillendirmiş olan adı geçen Slav ve Hıristiyan devletlerin kesin galibiyeti ile Mayıs 1913'da son bulmuştur. Osmanlı Devleti, Balkan topraklarının hepsini kaybetmiştir. Osmanlı'nın elinden çıkan bu topraklar, Balkan Birliği ülkeleri arasında paylaşılmıştır. Osmanlı'ya karşı ayaklanan Arnavutluk, savaş sonunda bağımsız bir devlet olarak, Balkan devletler sistemi içerisinde kendi yerini almıştır. Savaş sonrası oluşan

status quo Bulgaristan'ı memnun etmemiştir. Bulgaristan toprak paylaşımında kendi çıkarlarının dikkate alınmadığını düşündüğü için revizyonist bir devlet olmayı tercih etmiştir. Bu da II. Balkan Savaşı'nın ortaya çıkmasına yol açmıştır (Sander, 2011).

Büyük Batı Devletlerinin Balkanlara Yönelik Tutumları: Bu dönemde İngiltere ve diğer büyük güçler, Avrupa'da status quo yararına istikrar politikası izlemelerine rağmen, Balkan savaşlarının durdurulması veya Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması yararına, her hangi etkili bir girişim içine girmemişlerdir. Fransa, Balkan meselesinde, Rusya'nın beklentisine rağmen, herhangi bir yardım vaadinde bulunmamıştır, ancak Savaş öncesi *status quo* yararına olan tutumunu Osmanlı aleyhine ve Hıristiyan Balkan devletleri lehine çevirmiştir (Kolakovic, 2012: 199-212). İngiltere ise Balkanlarda Osmanlı'yı baskı altına alırken Rusya'nın elini serbest bırakmıştır. Zira İngiltere, Rusya'nın Almanya ile herhangi bir şekilde yakınlaşmasını istemiyordu. Rusya, Balkan politikasında İtalya'dan destek istemiştir ve olumlu cevap almıştır. İtalya'nın Rusya'ya sunduğu bu destek, Osmanlı topraklarının parçalanmasını hızlandırmıştır. Rusya ve İtalya bir antlaşma yapmıştır. Bu antlaşma sonucunda İtalya Trablusgarp'ı işgal etmiş, buna karşı İtalya da Balkan meselesinde Rusya'nın yanında yer almıştır. Böylece Osmanlı, büyük Avrupa devletleri tarafından birçok cepheden baskı altına alınmış; Balkan devletlerinin Osmanlı karşısında güçlendirilmesi sağlanmıştır. Bir başka ifadeyle Balkanlarda Osmanlı yenilgisinin ön koşulları bu şekilde sağlanmıştır.

i) I. Balkan Savaşı ve Rus Diplomasisi

Dönemin Rus dışişleri bakanı Sazonov⁴, Balkanlarda istikrarın bozulmasını ve Rusya'nın bu sorunların içine çekilmesini istemiyordu. Özellikle Bulgaristan'ın muhtemel bir yenilgisi Rusya'yı müdahaleye zorlayabilirdi. Böyle bir müdahale için Sazonov, Rusya'yı henüz hazır görmüyordu. Zira 1905 Japonya yenilgisi hafızalarda yeniydi. İngiltere bu savaşta Japonya'ya destek vererek Rusya'ya sınırlarını göstermiş bulunuyordu. Bu nedenle Rus Balkan politikası İngiltere'ye rağmen değil, onunla işbirliği veya dayanışma içinde yürütülmeliydi. Eğer İngiltere muhalefet ederse, Boğazları denetim altına alma çabasının nasıl bir felaketle sonuçlanabileceği tahmin edilebiliyordu. Bu

4 Sergey Dmitriyeviç Sazonov, 1910-1916 arasında Rusya'nın dışişleri bakanlığı görevini yapmıştır (Bobroff, 2000).

nedenle Rusya, artık neredeyse tamamıyla İngiltere'nin genel dünya politikası çizgisine girmiş bulunuyordu (Kolev, 2005: 54). Küresel ölçekteki etkili olan güçler dengesi de böylece Balkanlarda kendini açıkça göstermiş olmaktadır. Dolayısıyla bölgedeki güçler dengesi, kimlik politikasıyla birlikte Rusya'nın dış politikasını belirleyen en önemli unsurlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Ancak burada asıl belirtilmesi gereken nokta, Rusya'nın, büyük devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmayı başarmasıdır. Gerçekten de Rusya, Osmanlı-Almanya yaklaşmasını kullanarak İngiltere'nin Balkan politikasını kendi çıkarları doğrultusunda etkileyebilmiştir. Kaldı ki İngiltere de 1907'den itibaren Balkanlarda Rusya'yı serbest bırakma siyaseti benimseyecektir.

1902 Bulgar-Rus Antlaşmasına göre, Rusya Bulgaristan'ın toprak bütünlüğünü garanti altına almış bulunuyordu. Rusya, Karadağ'ın Osmanlı'ya saldırısına karşı çıkmıştır. Zira Savaş'ın genişlemesi halinde Bulgaristan yenilebilir ve Rusya'da Bulgaristan'ı koruyamayarak acze düşebilirdi. Bu nedenle Rusya, ilk önce Karadağ'ın Almanya tarafından desteklenen Osmanlı Devleti'ne savaş açmasını onaylamamıştır. Rusya, kendisinin de savaş içine çekilmesinden endişe etmiştir. Elbette ki Rus kamuoyunun görüşü, Rusya'nın savaşta Balkanlardaki “Hıristiyan dindaşları” ve “Slav Kardeşleri”nin yanında yer alması yönündeydi (Levine, 1914: 680). Rus halkı, kendi aralarında yardım toplayıp Türklere karşı savaşan Slav kardeşlerine göndermişlerdir. Hatta halkın girişimiyle ‘Savaş Gönüllüleri Komitesi’ oluşturulmuş ve bazı gönüllüler de Türklere karşı savaşa katılmışlardır. Diğer Batı ülkelerinde de kamuoyu, Türklerin yenilgisi için dua etmiş ve Türklerin Balkanlardan uzaklaştırılması çağrılarını yapmışlardır (Kolev, 2005: 60). Böylece Rusya, Batı adına Türklere karşı faaliyetlerin öncülüğünü yapmakla modern Batı uygarlığına nasıl bir katkı sağlayabileceğini gösterme fırsatı bulmuştur (Lavrin, 1962). Bu gelişmelerle birlikte artık Asya halklarının ve özellikle de Türklerin denetlenmesinde Rusya, öncü bir rol üstlenmiş, “Batı modern uygarlık” savunuculuğu propagandası yapmış, Batı devletler sisteminde de “vazgeçilemez bir ortak” olmuştur. Rusya'nın bu beklentisine en aktif destek Sırp'lardan gelecektir (Hall, 1980:221).

Rus diplomasisi, savaş alanında soğukkanlı davranarak istikrardan yana olduğunu ve savaş ortamına rağmen, Rus kimliğinin önemli bir bileşeni olarak, özellikle Asya halkları karşısında öne sürdüğü

medeniyetçilik düşüncesiyle “modern uygarlık değerlerinin temsilcisi” olduğunu göstermek istemiştir (Tsygankov, 2010: 668-72). Örneğin Üsküp’teki Rus konsolosu Karkinov, Hıristiyanların ve Müslümanların aynı şekilde korunması ve savaşlardan en az şekilde etkilenmesi için çalışmıştır. Böyle bir yaklaşımla Rus Konsolosluğunun Hıristiyanların olduğu gibi Müslümanların da sığınağı olduğu görüntüsü verilmek istenmiştir. Zira Rusya, bu savaşta hızlı bir Türk yenilgisi beklememiştir. Aksine Bulgaristan’ın da içinde olduğu bir mağlubiyet Rus müdahalesini gerektireceği için, böyle bir tavır içine girmiştir. Ayrıca, Rusya diğer büyük Avrupa devletlerine savaş yanlısı olduğu izlenimi vermek istememiştir. Bulgaristan’ın uzlaşmaz milliyetçi politikasının Rusya’yı duysarsız bırakmayacağı, şöyle ya da böyle Rus desteğini arkasında hissedeceği, Rus yönetiminin, olumlu bir tutum takınmasını sınırlandıracaktır. Zira Rusya, İngiltere’yi “gücendirecek” herhangi bir adımdan kaçınmak istemiştir. Burada temel hedef, İstanbul ve Boğazların Rus çıkarlarına göre düzenlenmesi ve Rusya dışında diğer büyük güçlerin müdahil olma olasılığını ortadan kaldırmaktır. Bu nedenle Rusya, İngiltere ve Bulgaristan ile gerekli görüşmeleri gerçekleştirmiş ve tutumunu ilgili yerlere ulaştırmıştır. Hatta Rusya, İstanbul’un herhangi bir Avrupa devletinin eline geçmesi durumunda kendi Karadeniz filosunu Boğazlara yığabileceği tehdidinden de geri durmamıştır (Bobroff, 2000a: 84). Özetle, bu dönemde Bulgaristan’ın İstanbul’a girme olasılığı Rusya’yı endişelendirmiştir.

ii) Londra Barış Antlaşması ve Sonuçları

30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması, savaşı sona erdirmiştir. Bu Antlaşma ile Osmanlı ve Bulgaristan sınırı “Midye-Enez” hattı olmuştur. Makedonya’nın güneyi, Selanik ve Girit Yunanistan’a, Trakya ve Edirne Bulgaristan’a, Silistre Romanya’ya, Makedonya’nın orta ve kuzey kısmı Sırbistan’a verilmiştir. Arnavutluk ise bağımsızlığını kazanmıştır. Bulgaristan Ege Denizi’ne uzanan bir sahile sahip olmuştur. Osmanlı egemenliği Balkanlar ve Ege’de sona ermiştir. Ancak yine de bu antlaşmaya rağmen sorunlar ortadan kalkmamış ve bölgede bir barış ortamı oluşturulamamıştır. Londra Konferansı’nın amacı, Balkan Savaşı’nın Avrupa’da istikrar ve güvenliği tehdit ettiği mesajının verilmesiydi (Rastovic, 2013: 161-68).

Rusya bu konferansta İngiltere ile iyi ilişkilerini bozmadan “Slav kardeşlerinin” çıkarlarını savunmaya özen göstermiştir. Aynı şekilde Bulgaristan’ın İstanbul ve Boğazları doğrudan denetleme olasılığına karşı, Bulgar yönetimi Sazonov tarafından uyarılmıştır. Bununla beraber, Sırbistan’a olan yoğun destek nedeniyle Rusya, Avusturya-Macaristan’ın sert tepkisinden de kaçamamıştır. Sırbistan Pan-Slavizm bağlamında Rusya’nın güvenilir bir ortağı olurken ancak Avusturya-Macaristan’a karşı bir tehdit haline gelmiştir. Dahası Sırbistan’ın Avusturya-Macaristan’da yaşayan Slavların yaşadığı bölgelere yönelik toprak talepleri bulunmaktaydı. Bu nedenle, Sırbistan’ın Rus desteği ile güçlendirilmesi, Avusturya-Macaristan’a karşı açık bir tehdit anlamı taşıyordu. Avusturya-Macaristan kendi çıkarları açısından Sırbistan’ın denize bir çıkış noktası bulmasını uygun bulmuyordu. Üstelik bu durum Rusya’nın sıcak denizlere inmesini kolaylaştırıp Avusturya-Macaristan’ın bölgedeki gücünü sınırlandırabilirdi. Aynı zamanda Arnavutluk’un kuruluşu da Avusturya-Macaristan’ın çıkarlarına aykırıydı. Avusturya-Macaristan’ın Adriyatik’e açılan tüm limanları denetlemek gibi bilinen bir “gizli” hedefi vardı. Bu nedenle de Sırbistan’la uyuşmayan çıkarları söz konusuydu.

Birinci Balkan Savaşı 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması ile son bulmuş, Osmanlı’nın Avrupa toprakları Birlik devletlerinin eline geçmiştir. Ayrıca, Arnavutluk yeni bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Bulgaristan, askeri güçlerini Doğu Trakya’da yoğunlaştırmış, Kuzey Makedonya Sırp’ların, Güney Makedonya ise Yunanistan’ın elinde kalmıştır. Yunanistan ve Sırbistan aralarındaki sorunları çözerek askeri bir ittifak kurmuş ve daha sonra, 19 Mayıs / 1 Haziran 1913’de “Karşılıklı Dostluk ve Koruma” Antlaşması imzalamışlardır. Bulgaristan ise, çıkarlarının ihmal edildiği düşüncesiyle, Londra Antlaşması’ndan memnun olmamıştır. Bu bağlamda Bulgaristan, Avusturya-Macaristan ile yakınlaşırken, Sırbistan, Yunanistan ve Rusya’dan uzaklaşmıştır. Rus diplomasisi, Avusturya-Macaristan ile de ciddi bir krize yol açmaksızın Balkanlardaki Slav devletlerinin çıkarlarını koruma yönünde bir politika izlemiştir. Aynı şekilde, Balkan ülkeleri ile Türkiye arasındaki savaş sonrası yapılan müzakerelerde, Rus diplomasisi, Sırbistan ve Bulgaristan’ı ortak bir noktada birleştirerek, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan karşısında güçlü bir pazarlık unsurunu devreye sokmuş bulunmaktadır. Böylece Rusya’nın, Osmanlı’ya karşı sürdürülebilir ortak bir cephe

oluşturmak için bir çaba sarf ettiği görülmektedir. Gerçekten de bu dönemde bir taraftan Sırbistan ve Yunanistan Makedonya'nın, diğer taraftan da Bulgaristan Trakya'nın önemli bir kısmını işgal altında bulunduruyordu. Bulgaristan, Makedonya'nın kendisine ait olduğunu ileri sürerken, Yunanistan Trakya üzerinde hak iddia etmekteydi. Belirtilen bu koşullar altında, Bulgaristan, Rusya'nın hakemliğine müracaat etmiş ve Makedonya'nın kendisine verilmesini beklemiştir (Libal, 1993: 47-50). Rusya, Makedonya için ortaya çıkacak olan Sırp ve Bulgar çatışmasının 'Slav kardeşliği ve ortak çıkarları' açısından bir "cinayet" olacağını düşünmektedir. Ancak diğer taraftan Bulgar-Sırp Antlaşmasında Makedonya sorununun Bulgaristan lehine çözümlenmesi, bazı Sırp yöneticilerini rahatsız etmiştir. Ayrıca artık Kosova ve Sancak'ı hedef alan Sırp yayılmacılığı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu endişelendirmeye başlamıştır. İşte tüm bu nedenlerle Rus diplomasisi uzun vadeli bir çözüm üretememiş ve Slav devletlerini ortak çıkar etrafında birleştirme becerisini ortaya koyamamıştır. Sonuçta her bir Balkan devleti kendi milliyetçi çizgisini sürdürebilmiş ve böylece II. Balkan Savaşı ortaya çıkmıştır. Özetlemek gerekirse, Balkan ülkeleri arasındaki karşılıklı toprak iddiaları ve bu iddialar karşısındaki çözümsüzlük II. Balkan Savaşı'nın patlak vermesine yol açmıştır.

II. Balkan Savaşı

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi sonrası, bölgenin paylaşılmasında ortaya çıkan uyuşmazlık, Balkan Birliği'ni bozmuş ve Balkan devletleri arasında iç çelişkiler ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Makedonya'nın paylaşılması, temel sorun olmuştur (Hacısalihoğlu, 2003). Bulgaristan, I. Balkan Savaşı'nda Türkiye'ye karşı Trakya cephesinde temel ağırlığı üstlendiğini, bu nedenle Makedonya'ya yeteri kadar askeri güç kaydırmadığını ve dolayısıyla Makedonya cephesine ancak sınırlı bir katkı sağlayabildiğini belirtmiş ve bu durumun paylaşımında dikkate alınmadığını ileri sürmüştür. Makedonya'nın paylaşılmasında, Sırbistan ve Yunanistan'ın belirleyici olmaları, Bulgaristan'ın ise ihmal edildiğini ve ayrıca Arnavutluk'tan toprak beklentileri ve taleplerinin yerine getirilmemesi nedeniyle paylaşımından dışlandığını düşünmesi, Balkan devletleri arasındaki ayrışmanın temel sebebi olmuştur (Dakin, 1993). Yunanistan ve Sırbistan belirtilen Bulgar taleplerini dikkate almamış ve işgalleri altındaki Makedonya'dan Bulgaristan'a bir pay vermeyi kesin bir dille reddetmişlerdir.

1. Bulgar Saldırısı

Bulgaristan, 1913 yazında, bir yıldırım savaşı ile II. Balkan Savaşı'nı başlatmış, fakat Sırp-Yunan işbirliği karşısında yenilgiye uğramıştır. Osmanlı, Karadağ ve Romanya da bu savaşa katılmış ve kendi taleplerini elde etmişlerdir. Fakat savaş Bulgaristan'ın felaketi ile sonuçlanmıştır. Sırbistan ve Yunanistan, Bulgaristan'ın toprak kazanımında hayal kırıklığını önceden fark ederek Sofya'nın yeni bir savaş girişimini başlatabileceğini dikkate almışlardır. Bundan dolayı, aralarında gizli bir antlaşma yapmışlardı.⁵ Karadağ da, aynı şekilde, Bulgar talepleri karşısında muhtemel bir savaşa hazırlanmış bulunuyordu. Ayrıca Rusya'nın Slav devletleri arasındaki çatışmaları diplomatik yollardan çözmek için gerçekleştirdiği arabuluculuk çabaları, Bulgaristan'ı yatıştırmak için yeterli olmuyordu. Savaşa Romanya da katılmış⁶ ve böylece Bulgaristan kolayca yenilgiye uğratılmıştır. Romanya güçlü bir Bulgaristan'ın kendisine tehdit oluşturabileceğinden endişe etmiştir. Toprak taleplerinin karşılanması ve Almanya veya Avusturya-Macaristan gibi güçlü bir devlet tarafından desteklenmesi, Bulgaristan'ı oldukça güçlendirebilirdi. Böylece Makedonya, Yunanistan ve Sırbistan arasında paylaşılırken; Dobruca, Romanya'ya bırakılmıştır. Yunanistan, Selanik'in yanı sıra, Girit ve stratejik açıdan değeri yüksek olan diğer Ege adalarına da sahip olacaktır. Karadağ ise Sancak, Akova bölgesini alacak ve Kuzeydoğu sınırını genişletecektir. Bu arada Osmanlı Devleti de oluşan bu fırsatı değerlendirmiş ve aynı şekilde Bulgaristan lehine kaybettiği toprakları, özellikle de tarihsel öneme sahip Kırklareli ve Edirne'yi, geri alarak Avrupa'daki durumunu kısmen iyileştirmiştir. Ne var ki, yaklaşık 400 bin civarındaki ölü ve yaralının yanında büyük göç hareketleri (Halaçoğlu, 1995), baskı ve yıldırma faaliyetleri sebebiyle bölgede derin acı ve izler bırakılmıştır. Öte yandan bu gelişmeler, meseleye Rus dış politikası açısından bakıldığında Balkan Slav birliğinin bozulduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü artık Ruslar tarafından Bulgaristan'ın yönetim elitleri eleştirilirken, Sırbistan yönetimi Rus

5 Antlaşma metni için bkz. http://lfh.edu.gr/histoiregeographie/sites/default/files/Ressources_pedagogiques/conseils_bibliographiques/WorkBook3.pdf, s. 62 (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2013).

6 Zamanın Bulgaristan Başbakanı Danev'in Romanya'nın Bulgaristan işgaline karşı açıklaması için bkz.

http://lfh.edu.gr/histoiregeographie/sites/default/files/Ressources_pedagogiques/conseils_bibliographiques/WorkBook3.pdf, s. 64.

övgüsüne mazhar olmaktadır. Rusya'nın bir diğer dış politika endişesi de Avusturya-Macaristan'ın Balkanlardaki bu kargaşayı fırsat bilerek gelişmelere müdahale etmesi yönünde olmuştur. Zira Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'teki askeri birliklerine saldırıya hazır olmaları emrini vermiştir. Rus diplomasisinin hedeflerinden bir tanesi de bu korkulan olayın gerçekleşmesini engellemek olmuştur.

Rus Çarı, Haziran 1913'de, Slav devletleri arasında muhtemel bir çatışmayı önlemek amacıyla, Sırbistan ve Bulgaristan krallarına birer telgraf göndererek, onları Petersburg'a davet etmiş ve uyuşmazlıklarını çözmek için kendi aracılığını önermiştir (Hösch, 1993: 183). Bu öneriyi Sırbistan olumlu bulurken, Bulgaristan ihtiyatla karşılamıştır. Bulgaristan, söz konusu sorunu Sırbistan ile Makedonya'ya ilişkin 1912'de imzalanan antlaşma çerçevesinde çözmek istediğini duyurmuştur. Bu antlaşma, Bulgaristan ile Sırbistan arasında bir askeri işbirliği yanında, Osmanlı ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu'na karşı da ortak hareket etmeyi gerektiren hükümler içeriyordu. Makedonya sorunu da bu antlaşmada Bulgaristan'ı tatmin edici bir şekilde çözümlenmiştir. Bu gelişmelerden ötürü Rusya, Bulgaristan'ın daha uzlaşmacı ve daha dengeli bir politika benimsemesini beklemiştir. Ne var ki Bulgaristan, kendi ulusal çıkarlarını öne alan dış politika uygulaması benimsemiştir. Rusya ise, Bulgaristan'ın ortak Slav ve Ortodoks çıkarlarına göre hareket etmesini umuyordu. Bulgaristan'ın kendi ulusal çıkarlarını önceleyen politikası, Belgrat büyükelçisini geri çağırmasıyla pekişmiştir. Böylece Balkanlarda 'Slav kardeşliği'ne dayalı ortak duygu ve düşünceye dayalı ortak hareket etme politikası Rusya'ya rağmen geçerliliğini tamamen kaybedecektir. Buna rağmen Rusya Balkan Birliği'ni yeniden sağlama düşüncesiyle Osmanlı Devleti'ne uyarı mahiyetinde Boğazlara savaş gemileri gönderirken, Balkan devletleriyle aktif bir diplomasi trafiği gerçekleştirmiştir. Ne var ki, Bulgaristan Rusya'ya karşı kendi ulusal çıkarlarını önceleyen bir çizgi benimsemiş ve giderek Rus yandaşlığından uzaklaşarak Avusturya-Macaristan'a yaklaşmıştır. Dolayısıyla Slav-kardeşliği retorik düzeyde kalmış, Bulgar ulusal çıkarları Rusya'ya rağmen egemen bir tercih olarak ortaya çıkmıştır (Harris, 1914: 105-116). Bulgaristan'ın bu durumu karşısında Rusya, 1902'de bu ülke toprak bütünlüğünü güvence altına alan antlaşmayı, Bulgaristan'ın tutumunun Slav kardeşliğinin ortak çıkarlarına 'ihabet' olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. Aynı dönemde, Bulgaristan yöneticileri,

Rusya tarafından “savaş çığırkanları” olarak suçlanmıştır (Rossos, 1981). Rusya’nın Bulgaristan’ın bu tutumuna tepkisi elbette ki savaş karşıtlığı ile açıklanamaz. Rusya, Bulgaristan’ın aşırı güçlenerek İstanbul ve Boğazları tehdit edebileceğinden, dolayısıyla Bizans’ın mirasçısı iddiasının Bulgaristan tarafından boşa çıkarılacağından endişe etmiştir.

Öte yandan Rusya, Yunanistan’ın İngiltere tarafından desteklenerek yükseltildiğini gözlemlemiş bulunuyordu. Yunanistan, Antik Yunanistan ve Bizans’ın doğal temsilcisinin kendisi olduğunu ileri sürmüş ve böylece Rusya’nın Bizans’ın meşru varisi iddiasını boşa çıkarmak istemişti. Üstelik Yunanistan’ın bu çabası da Batı kamuoyunda destek bulmuş ve Rusya’nın İstanbul’u ele geçirme politikasının, “tarihsel bir hatanın” düzeltilmesinden çok, Rus emperyalizminin “haklı bir sebep” arkasına sığınma stratejisi olarak değerlendirilmişti. Gerçekte ise İngiltere, Akdeniz’e inmek isteyen Rusya’nın önüne bir engel çıkarmayı başarmış oluyordu. Zira İngiltere, Rusya’nın Akdeniz’e inmekle esasen Hindistan yolunun tehdit edileceğini çoktan fark etmiş bulunuyordu. Akdeniz’e inmeyi başarmış bir Rusya ise, Batı Dünya Egemenliği’nin yönetiminde söz sahibi olabileceği bir konuma yükselmesini sağlayabilecektir. Bu nedenlerden ötürü Rusya, Bulgaristan’ın İstanbul ve Boğazlar üzerinde baskı oluşturabilecek bir konuma yükselmesini istememiştir. Rusya’nın Balkan politikası daha çok bölgeye doğru genişleyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu karşısında bir tampon bölge oluşturmayı hedefe koyan bir stratejidir. Rusya, Bulgaristan bir rakip konumuna yükselmesinden çok, bölgede Rus dış politikasının bir uzantısı olarak işlev görmesini bekliyordu. Zira Rusya hem Ortodoks hem de Slav dünyasının doğal lideri kabul ediliyor ve bu kolektif kimliği taşıyan toplumların siyasetlerini Moskova belirlemeliydi. Bulgaristan ise bu beklentinin dışına çıkmıştır. Bu nedenle Rusya Bükreş ve İstanbul antlaşmalarında Bulgaristan’ın çıkarlarını savunma çabasında olmayacaktır.

1913 Bükreş ve İstanbul Antlaşmaları

28/7 – 10/8 1913 Bükreş Antlaşması (Freiherr, 1914: 245-268), Bulgaristan’ın başlattığı II. Balkan Savaşı’nı sonlandıran antlaşma olmuştur. Bir tarafta Bulgaristan, diğer tarafta Romanya, Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan, Bükreş Antlaşmasıyla aralarındaki uyuşmazlıkları çözmüşlerdir. Aynı dönem içinde Osmanlı Devleti

ise İstanbul Antlaşmasıyla Bulgaristan ile olan sorunlarını çözmüş ve sınırlarını belirlemiştir. Öte yandan Bükreş Antlaşmasıyla Makedonya sorunu, Bulgaristan'ın aleyhine çözümlenmiş ve böylece İstanbul'a kadar genişleyecek "Büyük Bulgaristan" hayali sona ermiştir. Bükreş Antlaşması, Osmanlı Devleti egemenliğindeki Makedonya'nın yaklaşık % 52'sini Yunanistan'a, % 38'ni Sırbistan'a ve %10'unu Bulgaristan'a verilmesini sağlamıştır (Dakin, 1993: 472, 476-77). Bu nedenle söz konusu antlaşma Bulgaristan tarihinde "ulusal felaket" sendromu olarak da yer almıştır. Sonuç olarak Karadağ, Yunanistan ve Sırbistan topraklarını yaklaşık olarak ikiye katlarken, Bulgaristan çok az bir toprak parçasıyla yetinmek durumunda kalmıştır (Hall, 2000). Romanya ise savaşlarda nispeten az bir güç kaybına uğramış ve diplomatik manevraları sonucu bölgede önemli bir güç haline gelebilmiştir.

Bükreş Antlaşması istikrarın mı, yoksa yeni huzursuzlukların mı kaynağı oldu, sorusu anlamlı gözükmektedir. Rusya Balkan politikasında kendisi açısından bazı önemli başarılarla imza atmıştır. Balkan devletlerinin bağımsızlıklarına katkı sağladığı gibi, Osmanlı Devleti'nin zayıflatılmasında da belirleyici rolü oynamıştır. Ayrıca Rusya, Balkan Birliği'ni oluşturarak bu durumu kendi çıkarları açısından değerlendirmeyi bilmiştir. I. Balkan Savaşı, Osmanlı'nın bölgeden uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Ancak bölgede bir düzen ve istikrarın oluşmasını sağlayamamıştır. Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'ni yenip güçlerini ispat etmelerine rağmen yine de büyük güçler arası çekişmede bir pazarlık aracı olmaktan da kurtaramamışlardır. Özellikle Rusya, Balkanları kendi Avrupa ve dünya siyasetinin bir aracı olarak kullanmaya devam etmiş, yeri geldiğinde bölge halkını birbirlerine karşı kullanmaktan çekinmemiştir (Trotzki, 1996: 61). İmzalanan Bükreş Antlaşması da bölgeye huzur getirmekten uzak kalmıştır. Bulgaristan, belirtildiği gibi, toprak kaybına uğramış, Yunanistan ve Sırbistan sınırları içinde kalan Makedonya ve Güney Dobruca üzerindeki iddiasını sürdürmüştür. Sırbistan ise Bosna-Hersek, Dalmaçya, Hırvatistan ve Slovenya gibi çeşitli bölgelerde bulunan Slav unsurlarını içerecek şekilde genişleyemediği için sonuçtan memnun kalmamıştır. Dolayısıyla Sırbistanın beklentileri de boşa çıkmıştır. Görünen o ki Bükreş Antlaşması, Balkan devletler düzenini islah etmekten uzak kalmıştır. Makedonya üzerindeki Bulgaristan iddiaları ise günümüze kadar devam etmiştir. Bulgaristan mağdur olduğu iddiasını sürdürmüştür. Sonuç olarak Makedonya

sorunu, Bulgaristan'ın diğer devletlerle ilişkilerini belirlemeye devam etmiştir. Bulgar dış politikası bu sorunun gölgesinde gelişmiştir. Özellikle Bulgar-Rus ilişkileri bu nedenle sorunlu seyretmiştir. Kaldı ki Bulgaristan'ın I. Dünya Savaşına katılmasında da bu sorun önemli bir yer tutmuştur.

Rus dış politikası açısından II. Balkan Savaşı tam bir iflas anlamını taşımıştır. Her şeyden önce, Rusya'nın uzun ve yoğun bir diplomatik çaba sonucu oluşturduğu Balkan Birliği dağılmıştır. Gerçi Osmanlı Devleti Avrupa'dan "uzaklaştırılmıştır", ancak bu durumdan Rusya beklediği ölçüde yararlanamamıştır. Sırp-Bulgar uyuşmazlığında Rusya Sırbistan'ın yanında yer almak durumunda kalmıştır. Bulgaristan ise Rusya'dan kesin olarak uzaklaştığı gibi, artık bölgede Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın adeta bir dayanağı haline gelmiştir. Böylece Balkanlarda Avusturya-Macaristan'ın yayılmasına karşı tampon olan bir bölge kaybedilmiştir. Bu da Rusya'nın bölgede nüfuzunun sınırlandırılması veya buharlaşması anlamına gelmiştir. Rusya, Bükreş Antlaşması görüşmelerinde Edirne'nin Osmanlı Devleti'ne bırakılmaması için gayret sarf etmiştir. Avrupa devletlerinden, özellikle İngiltere ve Fransa gibi kendine yakın Batı devletlerinden Edirne'yi Osmanlı'dan koparmanın jeostratejik önemi üzerinde durmuş ve bu hususta desteklerini beklemiştir. Özellikle ekonomik ve diplomatik baskı ile Osmanlı Devleti'nin hizaya getirileceğini düşünmüştür. Ancak İngiltere, Osmanlı'nın Balkanlardan uzaklaştırılmasından memnun kalmış olmakla birlikte, Edirne'den daha geriye itmenin istikrarsızlık doğuracağı endişesini duymuştur. Bununla birlikte Balkan Savaşları'ndan sonra Ege'de Türk varlığının sona ermesini kendisi açısından önemli bulmuştur. Fransa ise zaten Almanya ile kendini meşgul ettiğinden, Balkanlarda Rusya'nın elini serbest bırakmıştır. Fransa için ne olursa olsun Rusya'nın Almanya karşısında tutulması belirleyici bir öneme sahiptir. Bu nedenle Balkan politikasında Fransa, Rusya'nın elini kolaylaştıran mümkün olabilecek tüm diplomatik desteği sağlamakta ve Bükreş Antlaşmasını Türkleri Balkanlardan uzak tutmak için yeterli bulmaktadır. Oysa Rusya, Bükreş Antlaşmasından sonra dindaş ve soydaş Sırlara daha fazla rol vererek, Avusturya-Macaristan karşısında güçlendirmek istemiştir. Sırbistan, aynı zamanda Türklerin Balkanlara müdahale etmesinin önündeki en büyük engel görülmüştür.

Sırbistan, Rusya'nın bölgedeki dayanağı olmayı daha sonraki yıllarda da sürdürecektir. Ancak, Sırp yöneticileri, kendilerine olan bağımlılıklarının bilincinde olarak Rusya'yı bölgede etkilemeye başlayacaktır. Böylece Sırbistan, küçük bir devlet olmasına karşın Rusya'nın tutumunu kendi çıkarlarına göre etkileyebilecek bir konuma yükselecektir. Bu bağlamda şunu ifade etmek gerekir ki, Sırbistan'ın bu durumu, Uluslararası İlişkiler disiplininin temel teorisi olan 'Realizm'in (main stream), dünya siyasetini büyük devletlerin belirlediği, küçük devletlerin ise bu devletlere bakarak tutum takındıkları temel iddiasını boşa çıkarmaktadır. Çünkü Sırbistan, Rusya'yı etkileyebilmiştir. Sırbistan destekli bir örgütün Avusturya-Macaristan Sarayına yönelik suikast girişimi, I. Dünya Savaşı'na giden yolu aralayacaktır. Savaşa diğer Avrupa devletlerine göre daha az hazırlıklı olan Rusya ise, savaşta Sırbistan'ın yanında yer alacaktır. Rusya'nın hazırlıksızlığı ve sefaleti I. Dünya Savaşı esnasında kendini gösterecektir.

Sonuç

Balkan Birliği 1912'de Rusya'nın çabalarıyla, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ tarafından, Türkleri Avrupa'dan sürmek amacıyla kurulmuştur. Birlik üyeleri, I. Balkan Savaşı'nda yaklaşık iki ay gibi kısa bir süre içinde Osmanlı Devleti'ni yenmişlerdir. Böylece Türkler, ellerindeki son Batı topraklarını da kaybetmiştir. Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan topraklar, dört Balkan devleti tarafından paylaşılmıştır. Arnavutluk da yeni bir devlet olarak Balkan devletler sistemi içinde yerini almıştır. Ancak Bulgaristan, paylaşımdan istediğini alamadığından dolayı, 1913'de II. Balkan Savaşı'nı başlatmıştır. Bulgaristan'a karşı, Sırbistan, Karadağ, Yunanistan, Romanya ve Türkiye savaşarak kendi paylarını almışlardır.

Büyük Batı devletleri, Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan savaşı, az veya çok, farklı şekillerde desteklemişlerdir. İtalya daha önce Rusya ile anlaşarak Trablusgarp'taki kazanımları ile yetinirken; Fransa, gelişmeleri tamamen Rusya'nın inisiyatifine bırakmıştır. Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Balkanlarda Rusya'nın yegâne rakibi olmakla birlikte, gelişmelere doğrudan müdahale etmemişlerdir. İngiltere, genel dünya siyasetine zarar vermediği ölçüde Rusya'nın ve Balkan devletlerinin beklentilerine olumlu cevap vermiştir. İngiltere, Fransa ve Rusya ile işbirliğine zarar getirmediği

ölçüde genel denge siyaseti sürdürmüş; ancak Osmanlı mirasının paylaşımını da onaylamıştır. Bu da Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü garanti etme politikasından vazgeçtiği ve Rusya'nın işbirliğine daha yatkın bir siyaset izlediği anlamına gelmektedir. Rusya da İngiltere'nin bu genel çizgisini zorlayan bir tutumdan kaçınmıştır.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'ne karşı Batı devletleri, kendi aralarında rekabet ve çatışmaya rağmen, ortak üst kimliğe dayalı genel çıkar birliği içinde olmuşlardır. Dolayısıyla Balkan Savaşları'nı Realizm'in "her bir devlet kendi çıkarının peşindedir ve diğerlerine karşı hasımdır", önermesiyle açıklamak mümkün değildir. Batı devletlerinin Doğu karşısında "ortak kimliğe" dayalı olarak çıkar birliği içinde olduklarını görüyoruz. Bu nedenle kimlik temelli Uluslararası İlişkiler çalışmaları daha verimli ve açıklayıcı bir kavramsal çerçeve sunabilmektedir. Zira Rusya'nın devamlılık arz eden Balkan politikasını, Balkan milletleriyle paylaşılan "Slavlık", "Ortodoksluk" ve "Modern Batı Ortak Değerleri" ihmal edilerek açıklamak yetersiz kalacaktır. Manevi unsurlar devletlere "dost" ve "düşman"larını tanımlama imkânı vermektedir. Batı-İçerisi çekişme ve çatışmanın kaynağı da Doğu karşısında daha iyi konumlanma ve Doğu üzerinde denetim sağlayabilmek amacıyla nispi pozisyonu iyileştirme çabasından başka bir şey değildir.

Kaynakça

ACHARYA A., Buzan B. (2007) "Why is there no non-western International Relations theory?" *International Relations of the Asia-Pacific* 7 (3).

ADLER, E. (1997) "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics," *European Journal of International Relations* Vol. 3, No 3.

BASIL, J. (2005) *Church and State in Late Imperial Russia: Critics of the Synodal System of Church Government*, Minnesota Mediterranean and Eastern European Monographs, Minneapolis.

BLOOM, W. (1990) *Personal Identity, National Identity and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge.

BOBROFF, R. (2000) *Roads to Glory? Sergei D. Sazonov, the Turkish Straits, and Russian Foreign Policy, 1910- 1916* (Ph.D. diss.) Duke University.

BOBROFF, R. (2000a) “Behind the Balkan Wars: Russian Policy toward Bulgaria and the Turkish Straits, 1912-13” *Russian Review*, Vol. 59, No. 1.

BOECKH, K. (1996) *Von den Balkankriegen zum Ersten Weltkrieg. Kleinstaatenpolitik und ethnische Selbstbestimmung auf dem Balkan*, München.

CLUNAN, A. L. (2009) *The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interests*, The Johns Hopkins Univ. Press, Baltimore.

ÇAKMAK, Z. (2003) “Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Antlaşma” *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları* 4.

DAVUTOĞLU, A. (1997) “Medeniyetlerin ben-idraki” *Divan: Disiplinlerarası Çalışma Dergisi* 3(1997/1).

DAVUTOĞLU, A. (2001) *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. Kure Y., Ist.

DAKIN, D. (1993) *The Greek Struggle in Macedonia, 1897-1913*. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki.

DUNCAN, P. (2000) *Russian Messianism: Third Rome, Revolution, Communism and After*. Routledge, London.

EFEGİL, E. (2012) *Dış Politika Analizi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

ELY, C. (2002) *This Meager Nature: Landscape and National Identity in Imperial Russia*, Northern Illinois Univ. Pres, DeKalb.

EREKER, F. (2010) *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi*, Doktora Tezi, Ankara Ü. Sos. Bil. E. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.

FREIHERR von Dungern (1914) “Die Bukarester Friedenskonferenz” *Jahrbuch des Völkerrechts*, Cilt. 2, München-Leipzig.

- GERACI, R. (2001) *Window on the East: National and Imperial Identities in Late Tsarist Russia*, Cornell Univ. Pres, Ithaca.
- HACISALİHOĞLU, M. (2003) *Die Jungtürken und die Mazedonische Frage (1890-1918)*, R. Oldenbourg Verlag, Munich.
- HACISALİHOĞLU, M. (2008) “Jön Türklerin Balkan Politikası 1908-1913”, *Divan* 13/2008/24.
- HALAÇOĞLU, A. (1995) *Balkan Harbi Rumeli’den Türk Göçleri (1912–1913)* TTK, Ankara.
- HALL, R. C. (2000) *The Balkan Wars 1912-1913. Prelude to the First World War* Lon. / NY.
- HARRIS, N. D. (1914) “The Effect of the Balkan Wars on European Alliances and the Future of the Ottoman Empire” *The American Political Science Review*, Vol. 8, No. 1, Supp.: Proceedings of the American Pol. Science Association at Its 10. Ann. Meeting (Feb., 1914).
- HILL, C. & Wallace, W. (1996) “Introduction: actors and actions” C. Hill (ed.), *The Actors in Europe’s Foreign Policy*. Routledge, London.
- HOPF, T. (1998) “The Promise of Constructivism in IR Theory”, *International Security*, Vol.23, No.1.
- HOSCH, E. (1993) *Geschichte der Balkanländer von der Frühzeit bis zur Gegenwart*, München.
- HUDSON, V. M. (2005) “Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations” *Foreign Policy Analysis I*.
- HUNCZAK, T. (ed.) (1974) *Russian Imperialism from Ivan the Great to the Revolution* Rutgers University Press, New Jersey.
- JELAVICH, B. (1991) *Russia’s Balkan Entanglements, 1806-1914* Cambridge University Press, Cambridge.
- JERSILD, A. (2002) *Orientalism and Empire: North Caucasus Mountain Peoples and the Georgian Frontier, 1845-1917*, McGill-Queen’s Univ. Pres, Montreaal and Kingston.

KATSIADAKIS, Helen G. (1995) *Greece and the Balkan Imbroglio. Greek foreign policy 1911-1913.*

KENT, M. (ed.) (1984) *The Great Powers and the End of the Ottoman Empire*, London.

KOHN, H. (1960) *Pan-Slavism. Its History and Ideology*, Vintage Books, New York.

KOLEV, V. & Koulouri, C. (Ed.) (2005) *Balkan Wars, Teaching Modern Southeast European History, Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe*, Krispou 9, Ano Poli, 54634 Thessaloniki, Greece. http://lfh.edu.gr/histoiregeographie/sites/default/files/Ressources_pedagogiques/conseils_bibliographiques/WorkBook3.pdf (Erişim Tarihi:15 Şubat 2013).

KOLAKOVIC, A. (2012) “French Intellectuals and the French policy change in the Balkans (1912–1913)”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2 (Kış), ss.199-212.

KOWERT, P. (1994) “National Identity: Inside and out”, *Security Studies*, Cilt 8, Sayı 1, 1994.

LAVRIN, J. (1962) “The Slav Idea and Russia” *Russian Review*, Cilt 21, Sayı 1.

LEDERER, I. J. (ed.) (1962) *Russian Foreign Policy, Essays in Historical Perspective* Yale University Press, London.

LEVINE, L. (1914) “Pan-Slavism and European Politics”, *Political Science Quarterly*, Vol. 29, No. 4 (Dec.).

LIBAL, W. (1993), *Mazedonien zwischen den Fronten*. Europa Verlag, Wien, Zürich.

NAFF, W. E. (1985) “Reflections on the Question of ‘East and West’ from the Point of View of Japan” *Comparative Civilizations Review* Fall 1985- Spring 1986.

PRIZEL, I. (1998) *National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia, and Ukraine* Cambridge University Press, Cambridge.

RAE, H. (2002) *State Identity and Homogenisation of Peoples*, Cambridge.

- RAGSDALE, H. (ed.) (1993) *Imperial Foreign Policy*. Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- RASTOVIC, A. (2013) “Edward Grey And The First Balkan War” *Sosyal Bilimler Dergisi* Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi (Ocak 2013).
- ROSSOS, A. (1981) *Russia and the Balkans: Inter-Balkan Rivalries and Russian Foreign Policy 1908- 1914* Toronto.
- SANDER, O. (2011) *Siyasi Tarih: 1918-1994*, İmge, Ankara.
- SCHURMAN, J. G. (2004) *The Balkan Wars 1912 to 1913* Kessinger Publishing.
- TROTZKI, L. (1996) *Die Balkankriege 1912-13* Arbeiterpresse Verlag, Essen.
- TSYGANKOV, A. P. ve Tsygankov, P. A. (2010) “National ideology and IR theory: Three incarnations of the ‘Russian idea’” *European Journal of International Relations* 16 (4).
- WENDT, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*, Cambridge University: Press, Cambridge.
- WOHLFORTH, W. C. (1987) “The Perception of Power: Russia in the Pre-1914”, *World Politics*, Vol. 39, No. 3 (April).
- VALERIE, M. H. (2005) “Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations”, *Foreign Policy Analysis* 1, p. 1-30.
- YALÇINKAYA, A. ve Efeğil, E. (2009) “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Eğitiminde ve Araştırmalarında Teorik ve Kavramsal Yaklaşım Temelinde Yabancılaşma Sorunu” *Akademik Bakış*, Cilt. 3.
- YAVUZ, M. H. ve Sluglett, P. (eds) (2012) *War and Diplomacy: The Russo-Turkish War of 1877-1878 and the Treaty of Berlin* University of Utah Press, Utah.